સોળ વરસની સતી—અને
નવ વરસનો પતિ.

ભાગ ૫-૬

વીણા તણા વાજીત્રમાં ગુલતાન થઈ વીણા ખરે,
આવી તહીં તંદ્રા મહીં નીજ નાથનાં દર્શન કરે.

વધુ માટે વાંચો-

વરઘેલા વીણા—ભાગ ૧ થી ૪. કીં૰ રૂ. ૦ ૪-૦

સોળ વરસની સતી

અને

નવ વરસનો પતી

ઉર્ફે

બાળલગ્નનો બળાપો

ભાગ ૫—૬

લેખકની પરવાનગીથી છપાવનાર
બુકસેલર જદુલાલ નારણદાસ
ઠે. જાદવ પુસ્તકાલય મુ. નડીઆદ

સં. ૧૯૮૦ સન ૧૯૨૩
આવૃત્તિ ૫ પ્રત ૮૦૦૦
કીંમત રૂ. ૦–૧–૬

ઉમરેઠ બરવાડી પોળને નાકે આવેલા સરસ્વતી પ્રીં. પ્રેસમાં
રતીલાલ બાળકૃષ્ણ ત્રીવેદીએ છાપી અને નડીયાદમાં આવેલા
જાદવ પુસ્તકાલયના માલીક બુકસેલર જદુલાલ નારણદાસે
સ્વામીનારાયણના મંદીર આગળથી પ્રસિદ્ધ કરી.

સોળ વરસની સતિ

અને

નવ વરસનો પતિ

ઉર્ફે

બાળલગ્નનો બળાપો ભાગ ૫

સતિએ દુખથી કંટાળી તેના માબાપને દીધેલો શ્રાપ

(રાગ-ગરબીનો)

મરજો મરજો મારાં માને બાપ કે ભુખે મરજો રે,
રહેજો રીબાતાં દીન ને રાત કે નર્કે પડજો રે. ૨૪૨

મારો એળે ખોયો અવતાર કે ભુખે મરજો રે,
મારો શ્રાપ છે દીન દયાળ કે નર્કે પડજો રે. ૨૪૩

તારા કુળમાં રે'જો નહિ કોઇ કે ભુખે મરજો રે,
રવડી રવડી થાજો તારૂં મોત કે નર્કે પડજો રે. ૨૪૪

મારૂ જોબન કર્યું તમે ધુળ કે ભુખે મરજો રે
સોંપી નાના તે કંથની સાથ કે નર્કે પડજો રે. ૨૪૫

મારૂં રંભા સરીખું રૂપ ધુળ રોળાવી રે,
વીચાર્યો વિના નાંખી બાળ ખુબ અકળાવી રે. ૨૪૬

કદી મુજ મનની ઉમેદ પાર ના પાડી રે,
બેલ મુકી ગરીબડી ગાયની જોડી તમે ગાડી રે. ૨૪૭

મને ખોટી નજરથી લોક બહુ જ નીહાળે રે.
પ્રભુ લેજો તમારી પાસ ચડી ઝટ વારે રે. ૨૪૮

મારાં નીર્દય છે માતને તાત બનીશું નોધારી રે,
તેથી ગરૂડે ચડીને ગોવીંદ લીયો તમે તારી રે. ૨૪૯

પ્રભુ પીયેર મુકીને પુગો હું સાસરે આવી રે,
પણ નાનકડો છે કંથ તેથી નવ ફાવી રે. ૨૫૦

વળી સાસુ નણંદ નિર્દય તે તો સહુ જાણો રે,
માટે મહેર કરીને આજ દયા તમે આણો રે, ૨૫૧

વળી વરસ થયાં મને સેળ તે બીના કહું છું રે,
મારા નાનાતે કંથની સાથ દુઃખ વેઠી રહું છું રે. ૨૫૨

કંઇ સમજે નહિ તે કંથ બહુ છે નાનો રે
નવ કરશો કજોડું કોઇ કહ્યુ મારૂં માનો રે. ૨૫૩

વળી કન્યા કનકની વેલ સહુ કોઇ જાણો રે,
કજોડું ન કરશો ભાઇ મારૂં કહ્યું માનો રે. ૨૫૪

વળી દેખી દીકરીનો ભરથાર વાતો સહુ કરશો રે,
તેને સોંપેલી તારી બાળ ઝુરી નિત્ય મરશે રે.
કદી વાવ કુવો કે તળાવ સરોવર પાળે રે,
એણાં દેઇ ઘણેરા લોક જીવ તેનો બાળે રે.
તેથી કહેશે નખોદ માતને તાત કેરૂ જાજો રે,
નહિ રહેશો રતી તલભાર કે ઉજડ થાજો રે.
કહે છે સાત પેઢીઓ આજથી નર્કે જાજો રે.
અબળાના સુણીને શ્રાપ પ્રભુ તમે ધાજો રે.
નાના કંથની નારી દે શ્રાપ અંતર ધરશો રે,
મગનની સુણીને વાત આવુ નહિ કરશો રે

ચહા દેવીની ચઢાઇ

ભાગ ૧–૨

જેની અંદર (૧) ભેદી લગન (૨) ચહા દેવીનો રાજીયો (૩) ચહા દેવીની આરતી (૪) હોટલનો હાહાકાર (૫) હિન્દ દેવીની અપીલ (૬) બીડી બઇનો બળાપો (૭) જમાનાનું અમૃત (૮) હોટલની હાય (૯) દુર્ગુણનો દરીઓ (૧૦) સીગારેટની સીસ્ટર (૧૧) સંસારમાં સુધારો વિગેરે ઉત્તમ કાવ્યોનો સંગ્રહ કરેલો છે. કીંમત ફક્ત બે આના.

૫

જ્ઞાતિ બંધુ પ્રત્યે સતિની અરજ

(રામ—ગઝલ)

અરે મમ જ્ઞાતિના વીરા તમોને કરગરી કહું છું
બળાપા બાળલગ્નોના થકી હું તો બળી રહું છું ૨૬૦

અરે ઓ જ્ઞાતિ બન્ધુઓ દયા તમ દીલમાં ધરજો
સુધારા જ્ઞાતિના કરવા સહુ જન આગળે પડજો ૨૬૧

જુવો માતા પિતા મારાં લઇ પાપો જશે નર્કે
પછીથી દુઃખી અબળાની કહોને પાંખ કઇ ફરકે ૨૬૨

કરી મોટી અરે સુજન ખરે ! શું આમ પરણાવ્યા
ઉછેરો શું અરે બાળક હમારૂં ધન ઉતરાવા ૨૬૩

ન સમજો સાહ્યબી અમર તમારી તો ટકી રહેશે
નિહાળી જોડલું જગત્ સૌ ગાળ તો દેશે ૨૬૪

અરે કન્યા તણા વાલી થશે આ દેશ સૌ ખાલી
છતાં આ ઘાતકી કામો રહ્યા છો શું તમે ઝાલી ૨૬૫

હવે તો કંઇ દયા રાખો સહુ ભાઇ દયા રાખો
અરેરે આર્ય અબળાની તુટી જાશે સહુ પાંખો ૨૬૬

તપાસી કારણો તેનાં જગત્‌નાં બાવ ના મેણાં
બચાવી બાળલગ્નોથી કહાડો જગતમાં કેણાં ૨૬૭

છતા ધણીએ રંડાપો તે આનું નામ

(રાગ-મુજ ઉપર ગુજરી પીતા પાદશાહ જાણી)

લાવણી

હવે કહુ છું છેલ્લી વાર સૌ શણગાર ઉતારી લીધો,
મને છતા ધણીએ રંડાપો સાસુએ દીધો. ૨૬૮

બહુ હતો મુજને પ્યાર છતાં શણગાર ઉતારી લીધો,
મને છતા ધણીએ રંડાપો સાસુએ દીધો. ૨૬૯

અરે સોળ વર્ષની કરી માતાએ ખરી પછી પરણાવી,
ધરી ઉરમાં ખુબ ઉમગ સાસરે આવી. ૨૭૦

પૈસાની પડેલી તાણુ તેથી આ કેર પીતાએ કીધો,
મને છતા ધણીએ રંડાપો સાસુએ દીધો. ૨૭૧

પણ પિતા માહરે કરી મને દુખીયારી અતીશય ભારી,
છે છતા ધણીએ રંડાપા તણી મમ વારી. ૨૭૨

માટે હો વીરલા વાત કહોને કંઇ ઉચ્ચારૂ,
આ છતા ધણીએ રંડાપો કંઇ જઇ ગાળુ. ૨૭૩

માટે આ મારી વાત પ્રેમથી દીલમહી તમ ધરશો,
વળી હાથ જોડીને કહુ છું કજોડું નવ કરશો. ૨૭૪

માટે મનમહી તમે સમજી સમજુ નર વાત ઉર ધરસો,
વળી હાથ જોડીને કહુ છું કજોડું નવ કરશો. ૨૭૫
દુઃખીયારી અબળાતણી દીલની વાત તમે ઉર ધારો,
પૈસાના લોભી પીતા જનોને ધિક્કારો. ૨૭૬
તમે સુણજો નરને નાર વાત આ મારી કહુછું વિસ્તારી,
વાંચીને ઉર ધરો વિનતી મારી. ૨૭૭
વળી ખરેખરી આ વાત બનેલી સાક્ષાત કહું છું કરજોડી,
નાંખો નહી કજોડું કરી આપની છોડી. ૨૭૮
મુજ મિત્ર સાંભળો સહુ પુસ્તકો વાંચી શીખામણ લે છે,
આ ગોધરાવાસી મગન લાવણી કહે છે. ૨૭૯
તેથી તમે સમજો આયં અબળાથી કેમ કજોડે રહેવાસે,
આ બાકી રહેલું સર્વ પછી કહેવાસે. ૨૮૦

સતિનો પોતાના પિતા પ્રત્યે ફીટકાર

(રાગ—ગઝલ)

જુઓ પાળક પિતાની હું અરે વ્હાલી હતી દીકરી
છતાં શું શીર આ મારે પીતા જુઓ ગુજારે છે ૨૮૧

દયા નવ દીલમાં ધારે કરી તે પ્યાર પઇસાનો
કુવે નાખી ઠરી હાથે ધરી તે પ્યાર પઇસાનો ૨૮૨

કરી હાલત બુરી મારી ખરે તે નારખે કેવી
હતી હું માતને વ્હાલી ખરેખર દેવના જેવી ૨૮૩

અરે માતા અને પિતા ભલુ થાશે ન તમારૂં
હતી વ્હાલી તમોને હુ છતાં આ શું કર્યું મારૂં ૨૮૪

અરે ! ફીટકાર ફીટકારો હજારો વાર ધિક્કારો
યુવાનીમાં મને બાળી જશે આ કેમ જન્મારો ૨૮૫

કરી મમ હાલ બહુ બુરી લગાવી ગર્દને છુરી
ઝૂરૂં દીન રાત હું ઝુરી જશે આ કેમ જન્મારો ૨૮૬

મગન સઉ વાત તો કહે છે સતિનાં દુઃખનાં કાજે
સુધારા કંઇ હવે કરજો નહિ તો માત તમ લાજે ૨૮૭

સતિના દીલનો ઉભરો

યાને

તેના માતા પીતા ઉપર ક્રોધના આવેશમાં લખેલો પત્ર

શ્રી...............

તારીખ-તમે સને-સોપારી વારે વનીતા

સ્વસ્તીશ્રી ગામ નર્કપુરી મધે માનવતાં માતુશ્રી તેમજ પાપી પિતા વીગેરે.

એતાનશ્રી નીવાસ સ્થળ પૃથ્વીપુરથી લી તમોએ સ્વહસ્તે દુઃખના દરિયામાં ડુબાવેલી એક આર્ય અબળાના ખરા અંતઃકરણથી અભિપ્રાય વાંચશો કે જેવી રીતે મને તમોએ અતિ લાડમાં ઉછેરી મોટી આશાઓના શીખર ઉપર ચઢાવી પોતાનો સ્વાર્થ સાધવાની ખાતર મને દુઃખના ડુંગર નીચે દબાવી દીધી છે અને તેના પરીણામે મારે શું સંકટો સહન કરવાં પડતાં હશે તેના ખ્યાલ ઓ દુષ્ટ માતા તને યાદ નહીજ હોય ખેર ' તારે તારી પોતાનીજ જાત ઉપર વીચાર કરી જોવો હતો કે મારી જે હાલત તેં કરીછે તેવીજ હાલત કદી ત્હારી હોય; તો શું તેવાં સંકટો તું સહન કરી શકત ? તેનો વીચાર તારા દીલમાં કરી જોઇને તારા હૃદય પાસેથી સત્ય શીખી લેજે. તારા કાળાં કૃત્યનો બદલો મારી રતી ન્યચી પરમાત્મા તને જરૂર આપશે. હાલ એજ.

લી. પતીપ્રેમથી વંચીત એક અનાથ આર્ય અબળા

ભાગ ૬ ઠો

પુત્રી હોમ

(રાગ-સોરઠી ગઝલ)

ભગવાન તારી છે કળા ન્યારી બહુ કીર્તિ વસી,
આનંદ કરતાં સૌ જનોમાં બાળાઓ જુઓ ફસી. ૨૮૮
નયને નીરખતાં હાય મારી છાતીમાં બહુ સાલતી,
ભાળા વર્ષ સોળેતણી છુમ છનક કરતી ચાલતી. ૨૮૯
તે બાળાના પાપી પીતાએ શું કર્યું તે જાણજો,
દીલમાંહી તમ વિચારીને કંઇ રહેમ વૃષ્ટિ આણજો. ૨૯૦
પ્રેમે ઉછેરી પાળીને બહુ લાડથી મોટી કરી,
તેજ બાળાને જુઓ નાના પતિ સંગે ધરી. ૨૯૧
જરની અરે લાલચ કરી જન કો ફસાઇ જાવ છે,
માટે જુઓ નીજ જનતણોના પુત્રીનું શું થાય છે. ૨૯૨
પાપી પીતા છે તેહનો જાણી અજબ થાવા સમુ,
દીલમાંહી ધારે તેઓ પુત્રી વેચી સુખડું હું જમુ. ૨૯૩
પુત્રીતણી ઉંમર જુઓ કંઇ કોની મોટી થાય છે,
પણ જરતણી આશાથકી બાળાઓનું શું થાય છે. ૨૯૪
લેઇ રૂપીઆ તેહના ગણી પાંચ દશ હજાર શું,
નિર્દોષ વેચે બાળીકા જઇ તેહને ધીટકાર શું. ૨૯૫

૧૧૧૮-૪

દીલમાં બહુ મલકાઇને છલકાઇ અભિમાનો ધરી,
લેઇ રૂપીઆ ઘેર આવે કુવે નાખી દીકરી. ૨૯૬
નિજ બાળનો નવ જાણતી કે મુજ પિતા શું કરે,
તે ના સમજતી એમ કે આ સુંદરી આને વરે. ૨૯૭
પરની કરી વાતો ઘણા દીલમાંહી તે હસતા હતા,
તેજ હીજડાઓ જુઓ આ જરથકી ફસતા હતા. ૨૯૮
નાનો પતિ નાદાન છે વળી નવ ગતી રહી અંગમાં,
શું સુંદરી કો મોજ માણે તે પતિની સંગમાં. ૨૯૯
નાનો પતિ તેનો અરે નવ ભાન દુનિયાનું હતું,
તેથી હૃદય તેના વિષે હરનીશ દીલમાં સાલતું. ૩૦૦
થઇ સોળ વર્ષે સુંદરી સ્ત્રી ધર્મના પુર બ્હારમાં,
ખીલી કળી કલકલ થતી સમ વય સુમનની હારમાં. ૩૦૧

૧૨

આતે કજોડાની કડાણી !

કે

બાળાઓનાં લહાણી !

(રાગ—સવૈયા)

કન્યાવિક્રયના કરનારા મન મહી શું મલકાવો
દીકરી જેવું રત્ન ઉછેરી વેચીને પૈસા ખાવો
તે કરતા તો માત પેટ પત્થર પડીઆ હોતો સારૂં
કન્યાઓ તમ જેવા વેચી જગમાં નવ કરતા કાળું ૩૦૨
નાનપણે લાડ ઉછેરી પાળીપોષીને મોટી કરો
તેજ બાળકી જરના કાજે વેચી તમારાં પેટ ભરો
વળી વધુ પૈસા મેળવવાને ફેશન તો તમે શીખવાડો
કે મારી દીકરી રૂપાળી તોજ ભરાશે તમ ખાડો ૩૦૩
તમ માતાનું એમ કર્યું હોતું તો કયાંથી પેદા થાત
માટે દીલમહી તમ સમજો અરે! કુવારીકાના તાત
ચંદ્રવીના જેમ ચકોર સુની તેમ સમજજો માળા બા
દીલમહી બહુ મુઝાઇ રહેશે માતપિતાનું નખોદ જાત ૩૦૪
નોટ કરનસી બેંકના ધારા દીકરીને સંભાળો
હરામના પઇસા મેળવવા માટે શું દીકરી પાળો
કુંવારીકા એ શબ્દ કોણ છે તે કંઇ દીલમાં વિચારો
પૈસા લેઇને દીકરી કેરા જીવનને તમ શું બાળો ૩૦૫

સારસ જેવાં પંખીમાં પણ નરમાદા તો કલોલ કરે
તેમાંથી કોઇ છુટું થાય તો ઝુરી ઝુરી બીજું મરે
તેમ જાણો તમ બાળા મરશે નાના પતીને નીરખતાં
લોક દીએ બહુ મેણાંટોણા વાટે કે ઘાટે જાતાં. ૩૦૬

સ્ત્રીની ગત તો સ્ત્રી જાણે છે તોપણ માતા ક્રૂર થાતી
દીકરી દુઃખમાં બળી જશે તે વિચાર દીલમાં નવ કરતી
પુખ્ત ઉમ્મરની થાય બાળા તો શીયળ સાચવે શી રીતે
મદનઅગ્નિના પ્રચંડ ભડકા કેમ કરી નારી જીતે. ૩૦૭

માતા તારૂં હેત સઉ તે લાલચમાં ઢાંકી દીધું
નવ મહીના ઉદરમાં રાખી આખર શું કાળું કીધું
વર્ણ તમારી નીચ હોય પણ કન્યાવિક્રય કેમ કરો
બહુજ લાડથી ઉછેરી તે બાળા પર શું દુઃખ ભરો. ૩૦૮

સમાન વયનો પતી હોય પણ દ્રવ્ય લઇ કન્યા આપે
સાસરીયાં બહુ મેણાં દેઇને બિચારીને સંતાપે
કામકાજ સહુ ઘરનું કરજે ગુલામડી સમ જાણી છે
તારા બાપને પૈસા દઇને તુજને ઘરમાં આણી છે. ૩૦૯

ધર્મ ગ્રંથ સૌ એમ કહે છે કન્યાવિક્રય જે કરશે
જીવત જીંદગી કષ્ટ ભોગવી અંતે નર્ક વીષે પડશે
બાળ તમારી જીવ બાળીને બાળ અતીશય દેવાની
માબાપે મને કુવે ઉતારી હાય નીસાશા લેવાની. ૩૧૦

એજ નિસાસે મત પિતાનું સત્ય નાશ જરૂર જાશે,
ખોટા રસ્તામાં દ્રવ્ય જશે ને રુરખ અંતે પસ્તાશે.
દ્રવ્ય લઇને લગન કરે તે સારૂં કઈ નવ કહેવાયે.
હિંન્દ દેશની પડતી કરવાનાં કારણ સૌ દેખાયે. ૩૧૧
કંઇક જનો સ્વાર્થને માટે દીકરી કેરા સાટાં કરે,
કંઇક જનો નિજ પુત્રી વેચી પાપી પેટ પોતાનાં ભરે.
મગનલાલ તો કહે આટલું તે સઉ જન ઉરમાં ધરજો,
કન્યાવિક્રય અટકાવાને બનતુ તો તમથી કરજો ૩૧૨

બાળલગ્નનો બળાપો

રાગ–બારમાસી

પ્રિતમ પરદેશ ગયલા તે ઘેર આજ આવ્યા
નવીન વસ્તુમાં તે ફેશન સંગ લાવ્યા. ૩૧૩
ફેશનમાં શું થયુ છે તે વાત કહુ છું આજે
વાંચક વીગ સુણજો નિનાં દુઃખ કાજે. ૩૧૪
પ્રિતમતણી જે વાતો હું અહીથી પડતી મૂકું
સાસુ અને સગાંનું બ્યુગલ હમણાં ફુકું. ૩૧૫
સાસુએ સગા જોઈ પ્રીતમ વીદેશ કાઢવા
અમૃત તણા જે છોડે ઇર્ષા રાખીને વાઢયા. ૩૧૬
પ્રિતમ પ્રેમ રાખી ને ઘેર આજ આવ્યા
પણ પ્રભુ મારા સીધા તેથી કોઇ નવ ફાવ્યા. ૩૧૭
સ્વામીને મેં તો પુછયુ કે પ્રાણનાથ સુખી
તમારા કાજે અબળા બહુ થઇતી દુઃખી. ૩૧૮
તેથી તમે તમારો વિયોગ મુકો પડતો
દીકરીને દુઃખ દેઇ પિતા થયો રવડતો. ૩૧૯
પણ પ્રાણનાથ મારા ફેશનમાં બહુ ફસાયા
પરદેશ રવડીને તે ઘેર આજ આવ્યા. ૩૨૦
તેથી કો દીન તેણે મુજથી કરી ના વાત
મુજ સંગ બેસવાથી થાયે છે સનેપાત ૩૨૧

વળી હું જો બોલાવું તો ગુસ્સે બહુજ થાયે
મુજ પર કરીને રીસ તે ઘરની બહાર જાયે ૩૨૨
તેથી જગત્ જનોને વાત હું મારી કહુ છું
બળાપા બાળલગ્નતણુ થી બળી જઉ છું ૩૨૩
પણ પતિ સમજાવા મેં બહુ કીધા ઉપાયે
છઠ્ઠીના લેખ થકી તે સર્વે મિથ્યા જાયે ૩૨૪
પરદેશમાં જઇને ઉલટા દેશને પડીઆ
ગૃહદેવ શા ગુન્હાથી તમે મુજને નડીઆ ૩૨૫
માતાએ હેત તેનું લાલચમાં મુકી દીધું
તાતે થઇને નિર્દય આ જગમાં કાળું કીધું ૩૨૬
દીકરી તણી કમાઇ પર આધાર તેણે રાખી
જુવોને આર્ય અબળાને દુઃખમાં છે નાંખી ૩૨૭
માટે છે માત પિતા મારાં ઘણેરાં લોભી
તેથી સતિ જુઓને દુઃખે રહી છે થોભી ૩૨૮
માટે જ્ઞાતિના વડીલો કાંઇ અરજ કાન ધરજો
દુઃખી થતી બાળાની સહાયે બને તે કરજો ૩૨૯
હાથે કરી કજોડાં દીકરી કુવામાં નાખો
કન્યા તણી અછતનાં એ દુઃખ પોતે સાંખો ૩૩૦
આવી સતિની બીના ઘણેરી બાકી રહી છે
દુઃખોની હકીકત સૌ સાતમામાં કહી છે ૩૩૧

વીસ હજારમાં વેચાયલી કન્યા.

વધુ વીગત જાણવા માટે મંગાવો-

બાપ—કે—સાપ કીંમત રૂ. ૦-૩-૦

આ ટાઈટલ 'મહેશ' પ્રીન્ટીંગ પ્રેસ, (ભાયવાડી, ગીરગામ રોડ, મુંબઈ—૪) માં ગુણવંતલાલ છોટાલાલ દેસાઈએ છાપ્યું છે.